

Marieken Pronk-van Eunen
De Talengroep
Contact: m.pronk@detalengroep.nl

Lezen met de sandwich

1. Inleiding

Begrijpend lezen gaat over het begrijpen van teksten. En dat gaat altijd in de eerste plaats over de inhoud van de tekst. Dat is de kern van lezen: je bent nieuwsgierig naar informatie, je wilt je mening toetsen of je wilt weten hoe iemand anders ergens over denkt. Dan ga je lezen en zo verbreed je je horizon.

Tijdens de lessen Nederlands heeft begrijpend lezen een andere inhoud gekregen. Het is verschoven van ‘begrijpen wat er staat’ naar ‘vragen beantwoorden’. Deze toetsvorm is de onderwijsvorm geworden. Zo worden leerlingen de hele dag getoetst op het beheersen van leesstrategieën, op hun kennis over de opbouw van de tekst, op hun kennis over woorden en hun inzicht in alineaverbanden en op verwijs- en signaalwoorden. En zo worden de lessen begrijpend lezen voor leerlingen en leraren niet de meest flitsende lessen.

Leerlingen zien lezen als een schoolse activiteit, waar ze graag mee ophouden als het niet meer hoeft. Leraren lopen tegen ‘ontlezing’ aan en tegen de gebrekkige motivatie van leerlingen voor het beantwoorden van vragen bij teksten. In alle vakken hebben leraren te maken met een te lage woordenschat en met weinig inhoudelijke voorkennis van hun leerlingen. Logisch: de positieve leespiraal is doorbroken. Door te lezen, bouw je immers (nieuwe) kennis op en daardoor ga je weer makkelijker, beter en met meer plezier lezen. Dat is de leesmotor. Als die gaat lopen, gaan leerlingen meer en met meer plezier lezen. Met betere resultaten tot gevolg.

2. De leespiramide

Figuur 1 – De leespiramide.

Het denken over lezen wordt zichtbaar in de leespiramide. Daarin zitten de activiteiten die de leraar onderneemt om zijn leerlingen tot een betere lezer op te leiden én om hen een goed examen te laten maken. De leespiramide maakt duidelijk hoe leesvaardigheid wordt opgebouwd.

De piramide is een voorstelling van hoe je leesvaardigheid kunt ontwikkelen. Leraren kunnen leerlingen leesvaardigheden laten ontwikkelen in allerlei verschillende soorten

situaties: door ze gewoon te laten lezen ('natuurlijk lezen'), door spannende lessen over lezen te geven ('rijk lezen'), door te oefenen met teksten met vragen ('schools lezen') en door ze goed voor te bereiden op het examen ('examenlezen'). Om uiteindelijk succes te boeken, lezen leerlingen bij voorkeur het meest in een natuurlijke setting en het minst in een examensetting. Op die manier raken leerlingen geïnteresseerd in teksten, gaan ze vaker lezen en leren ze ook om een goed examen te maken.

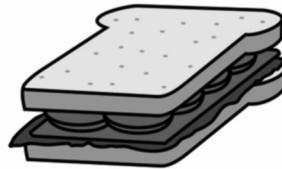
3. Rijk lezen met de sandwich

Leerlingen worden dus betere lezers als er veel aandacht is voor de onderkant van de piramide: 'natuurlijk lezen' en 'rijk lezen'. Op veel scholen wordt al tijd vrijgemaakt voor natuurlijk lezen (al kan het altijd beter). Om rijk lezen vorm te geven, is lezen met de leessandwich een handig didactisch model.

VOOR het lezen

TIJDENS het lezen

NA het lezen

Figuur 2 – De leessandwich.

De lessen 'rijk lezen' zijn anders dan de gebruikelijke leeslessen (teksten – vragen – nakijken): de leerling is actief, de inhoud staat grotendeels centraal en er zijn geen controlevragen aan het eind. Het didactisch model is de leessandwich: de tekst is waar het om gaat, maar zowel voor als na het lezen van de tekst is er een activiteit met de tekst en tijdens het lezen zelf is de leerling ook actief met de tekst bezig.

Je kunt een tekst alleen goed lezen en begrijpen als je al weet waar die over gaat. Dat vraagt om activiteiten van de leraar voor het lezen (veel leerlingen hebben immers geen idee wat ze gaan lezen). De opdracht 'Lees de tekst en maak de vragen' is dodelijk voor de motivatie en de leesvaardigheid van leerlingen. Leerlingen gaan daardoor plichtmatig met een tekst aan de slag en zijn alleen gericht op het correct beantwoorden van vragen (die lang niet altijd iets zeggen over het begrijpen van een tekst). Bedenk dus als leraar een activiteit die leerlingen nieuwsgierig maakt naar de inhoud van de tekst en die leerlingen de kennis die ze al hebben, laat verbinden met de mogelijke inhoud van de tekst (het bekende ophalen via voorkennis). Voorbeelden van dit soort activiteiten zijn: 'een verhaal of anekdote vertellen', 'een quiz doen', 'een onderzoekje in de klas uitvoeren', 'een ervaring van een leerling laten vertellen', enz.

Alleen, lineair stillezen is een van de vele mogelijkheden tijdens het lezen. Daar is niets mis mee. Maar een goede interactie over de tekst of een activiteit met een focus tijdens het lezen, helpt erg goed om bij de tekst betrokken te worden en om echt in de tekst te kunnen duiken. Dat kan bijvoorbeeld door de volgende activiteiten: ‘samen een tekst lezen (om de beurt een alinea, duo-lezen)’, ‘een schema invullen’, ‘een *mindmap* maken tijdens het lezen’, enz.

De standaardvorm van ‘vragen maken over een tekst’ is een onnatuurlijke activiteit die geen enkele lezer spontaan uitvoert. De vragen zeggen vaak niet veel over het begrip van de tekst of over de relatie tussen de inhoud van de tekst en de kennis van de lezer. De vragen zorgen niet voor verdieping en maken niet nieuwsgierig naar vervolgactiviteiten (nieuwe teksten lezen!). Ruil ‘vragen maken’ vaker in voor andere activiteiten na het lezen: ‘in discussie gaan over de inhoud van de tekst’, ‘een woordweb aanvullen’, ‘leerlingen laten verwoorden wat nieuw is in de tekst’, enz.

4. Werkwijze

Om op ideeën te komen en om variatie te houden, staan hieronder een aantal mogelijkheden om de leessandwich toe te passen. Daarmee kunt u uw eigen leessandwich maken. De werkwijze is simpel: kies een activiteit vóór het lezen, een activiteit tijdens het lezen en een activiteit ná het lezen, en je leesles is klaar. Nou ja, dan heb je de opzet van je les af. Door bijvoorbeeld iedere week een andere combinatie te pakken, doe je ervaring op met veel mogelijkheden en blijven de leeslessen spannend.

Bij het schoolvak Nederlands is het daarnaast belangrijk dat leerlingen leren over teksten. Dat kan door het te hebben over hoe je een tekst lezen aanpakt, over hoe een tekst is opgebouwd, over wat de functie is van alinea's, over welke verwijzingen in een tekst zitten, over hoe je die kunt vinden en over hoe je aan de betekenis van moeilijke woorden kunt komen. Zo leren leerlingen langzamerhand ook handiger lezen en kunnen ze moeilijkere teksten aan. De inhoud blijft de motor van het lezen. Maar door het daarnaast ook te hebben over de aanpak, halen leerlingen een steeds hoger niveau. Om die reden zitten er ook ideeën in de leessandwich (verdeeld over ‘voor – tijdens – na’) om leerlingen met die kant van het lezen van teksten bezig te laten zijn.

De werkwijze wordt dan uitgebreid door naast de drie inhoudelijke mogelijkheden, één andere werkvorm te kiezen die ingaat op het verbeteren van de aanpak.

Mogelijkheden zijn dan bijvoorbeeld:

10. Taalvaardigheid secundair onderwijs/voortgezet onderwijs

Voor	Een foto bespreken	Een verhaal vertellen	Een onderzoekje in de klas
Tijdens	Een schema invullen	De kern onderstrepen	Duo-lezen
Na	Bespreken wat je nog meer wilt weten	Meer informatie zoeken op het internet	Een discussie in de klas
Extra	<i>De buitenkant van de tekst bekijken</i>	<i>De moeilijke woorden aangeven</i>	<i>Alineaverbanden zichtbaar maken</i>

Meer ideeën op: www.pronkonderwijs.nl/leeslessen (wachtwoord: pronk2016).

Referenties

De Vos, B. (2009). *Lezen!* Utrecht: APS.

Van den Berg, L., G. Bootsma, H. Kroon, & B. de Vos (2012). *Lezen van 1F naar 4F*. Utrecht: APS.